

บทคัดย่อ

การดำเนินงานของโครงการวิจัยในครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อ ศึกษารูปแบบและสังเคราะห์กระบวนการขับเคลื่อนชุมชนในพื้นที่โครงการหลวงให้เป็นชุมชนที่มีการพัฒนาอย่างสมดุลทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม รวมทั้งเป็นชุมชนที่มีความสุข สามารถอาศัยอยู่ร่วมกับป่าไม้และสิ่งแวดล้อมได้อย่างยั่งยืน และนำไปสู่การพัฒนาโครงการหลวงให้เป็นแหล่งเรียนรู้การพัฒนาพื้นที่สูงที่มีความเหมาะสมและสอดคล้องกับลักษณะภูมิสังคมอย่างยั่งยืนต่อไป ทั้งนี้อาศัยหลักการวิจัยเชิงปฏิบัติการโดยเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่าย (Participatory action research; PAR)

ผลจากการวิจัย พบว่า สามารถจำแนกลักษณะภูมิสังคมบนพื้นที่สูงออกเป็น 3 รูปแบบหลัก ได้แก่ ภูมิสังคมป่าเมี่ยง (ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงป่าเมี่ยง จ.เชียงใหม่) ภูมิสังคมที่มีการทำนาเป็นหลัก (ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงทุ่งเริง จ.เชียงใหม่ และศูนย์พัฒนาโครงการหลวงแม่ลาน้อย จ.แม่ฮ่องสอน) และภูมิสังคมที่มีฐานจากการปลูกฝิ่น (ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงแม่แฮ จ.เชียงใหม่) โดยชุมชนในแต่ละรูปแบบภูมิสังคมมีการใช้ประโยชน์จากป่าในลักษณะการเก็บหาของป่าและล่าสัตว์ ซึ่งเป็นรูปแบบภูมิสังคมดั้งเดิมของชุมชนบนพื้นที่สูงสุดแทรกอยู่ในระดับความเข้มข้นของกิจกรรมที่แตกต่างกันออกไป ทั้งนี้ จากการวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานของชุมชนทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม พบว่า ในแต่ละชุมชนมีการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจที่ดีขึ้น โดยมีอาชีพส่วนใหญ่อยู่ในภาคเกษตรกรรม และมีรายได้ผ่านเกณฑ์มาตรฐานของประเทศ ชุมชนมีความเข้มแข็ง มีการรวมกลุ่มและมีส่วนร่วมในกิจกรรมส่วนรวมในระดับที่แตกต่างกัน โดยมีแนวโน้มในการเข้าร่วมกิจกรรมส่วนรวมของชุมชนน้อยลง เนื่องจากสมาชิกแต่ละคนต้องใช้เวลาส่วนใหญ่ไปกับกิจกรรมการประกอบอาชีพ ในส่วนของด้านสิ่งแวดล้อมเนื่องจากมีการเปลี่ยนแปลงวิถีเกษตรเพื่อการยังชีพเข้าสู่ระบบเกษตรเชิงพาณิชย์มากขึ้น ทำให้ทรัพยากรในพื้นที่ถูกใช้ประโยชน์อย่างเข้มข้น และในบางชุมชนเริ่มเกิดปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม เช่น ปัญหาขยะ ปัญหาน้ำเสีย การชะล้างพังทลายของดิน คุณภาพดินเสื่อม เป็นต้น แต่อย่างไรก็ตาม พบว่า ในแต่ละชุมชนมีความพยายามในการสร้างกระบวนการจัดการที่เอื้อให้ชุมชนของตนเองอยู่ร่วมกับป่าไม้และสิ่งแวดล้อมอย่างกลมกลืนและสมดุลเป็นเบื้องต้นอยู่แล้ว แต่มีความสมบูรณ์ของประเด็นและระดับความเข้มข้นของการดำเนินงานที่แตกต่างกัน ซึ่งผลจากงานวิจัยในครั้งนี้สามารถนำไปใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานในการพัฒนากระบวนการจัดการชุมชนดังกล่าวให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น โดยคำนึงถึงความสอดคล้องเหมาะสมกับรูปแบบภูมิสังคมของแต่ละชุมชน และสถานการณ์ของสังคมโดยรวมต่อไป